

Má pasívny dom svoje miesto na Slovensku?

Ing. arch. Vanda Holeščáková, ARCHITECONICA s.r.o.
Slávičie údolie 16, Bratislava 811 02
+421 903 256070, vholescakova@gmail.com

V poslednom období je vo svetovej architektúre cítiť návrat k prírode a človeku. Ustupuje sa od megalomanských projektov a experimentovania. Do popredia sa dostáva myšlienka ekológie, energetickej efektívnosti, trvalej udržateľnosti.

Je tomu tak aj na Slovensku? Obytná architektúra nášho územia sa pôvodne vyvíjala v súlade s prírodou. Sídla a jednotlivé obydliá rešpektovali danosti miesta ako zdroje vody, záplavové oblasti, orientáciu a silu vetra, orientáciu slnka. Spôsob obživy človeka sa prispôbil miestu jeho života. Architektúra na Slovensku bola vždy rôznorodá, čo bolo spôsobené stretom rôznych kultúr.

Život v mestách patril zvyčajne vyššej triede obyvateľstva, ktorá okolo seba nabaľovala triedy nižšie. Napriek tomu bol vždy prispôbený mierke človeka. Mesto malo chrániť ľudí pred nepriateľmi a živlami. Uzatváralo v sebe komunitu ľudí a využívalo danosti miesta ako strategickú polohu, polohu pri riekach, dopravných trasách, umiestnenie na vyvýšeninách. Ulice a námestia spĺňali okrem funkčnosti aj prepojenie medzi interiérom a exteriérom.

Naproti tomu život na vidieku nechával prírodu preniknúť do život človeka viac. Sídla boli rozvoľnenejšie, život sa odohrával viac v exteriéri.

V oboch spôsoboch života, mestskom i vidieckom, bolo badať vrstvenie. Nové stavby sa stavali v blízkosti alebo na mieste starých, ale s určitým rešpektom a odkazom. Nové nikdy nevytláčalo staré a overené stavebné postupy sa opakovali.

Výraznú zmenu prinieslo obdobie po druhej svetovej vojne, kedy bolo treba zmenou politického režimu zmeniť spôsob života jednotlivých spoločenských tried ich vyrovaním. Veľkému počtu obyvateľstva bolo treba poskytnúť lacné a rýchle bývanie určitého štandardu. Migrácia ľudí z vidieka spôsobila obrovský nárast miest. Postupne nebolo možné nadviazať na mestskú štruktúru a tak vznikali úplne nové mestské štvrte s rýchlou vysokopodlažnou zástavbou. S cieľom urýchliť a unifikovať výrobu sa začali používať nové materiály a technológie. Pre jednoduchú dostupnosť a nízku cenu sa začalo s neefektívnym využívaním energií. Ústredným kúrením a centrálnym ohrevom pitnej vody sa stali tieto dve vymoženosti prístupné pre každého relatívne lacno.

Ľudia žijúci na vidieku v novej povojnovej výstavbe nenadviazali na históriu. Začali používať nové stavebné materiály a so zmenou štandardu bývania sa menila aj mierka a tvar tradičných vidieckych domov a sídel.

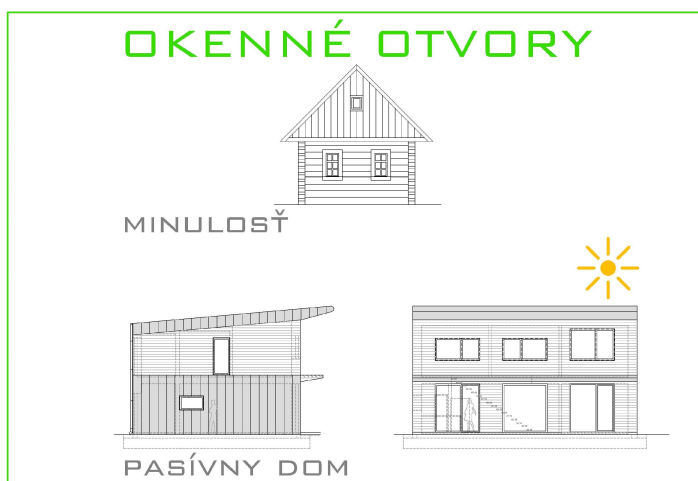
Porevolučné obdobie prinieslo do mestskej aj vidieckej architektúry uvoľnenie. To sa však žiaľ často prejavilo negatívnym uvoľnením tvarov, farieb a veľkosti na úkor funkčnosti.

V posledných rokoch sa začína aj na Slovensku uvažovať ekologicky. Aj u nás sa objavili pojmy ako nízkoenergetický a pasívny dom. Žiaľ, prvé oboznamovanie sa s touto terminológiou prichádza v časoch, keď sa v susedných štátoch môžu pochváliť tisíckami zrealizovaných stavieb tohto druhu. Oneskorenie je spôsobené tým, že v okolitých krajinách je stavebná politika nasmerovaná na cestu ekológie a trvalo udržateľného rozvoja. U nás je pasívna architektúra záležitosťou užšej komunity.

Zaujímavosťou je, že pri pohľade do histórie zisťujeme, že ekologické a pasívne zmýšľanie je určitým odkazom na minulosť. Keď sa pozrieme na základné prvky slovenskej obytnej architektúry vidieka, vidíme zopár ekvivalentov. Dvoma hlavnými stavebnými materiálmi na Slovensku boli v minulosti drevo a hlina. Tie sa v súčasne pasívnej architektúre tešia stále väčšej obľube. V minulosti boli obidva materiály využívané hlavne pre svoju priamu dostupnosť v mieste výstavby. V súčasnej ekologickej architektúre sa opäť navracia k tomuto trendu.

Konštrukcie domov boli riešené tak, aby dochádzalo k minimálnym tepelným únikom. Použitý materiál zabezpečil akumuláciu tepla a absorpciu vlhkosti. Hrúbka obvodových stien bola z konštrukčných a tiež tepelno-izolačných dôvodov značná. Po krátkom období zanedbávania tepelno-izolačnej funkcie konštrukcií sa k tomuto trendu v súčasnosti vraciame a obvodové steny sa často riešia vrstvením, členením na konštrukčnú a tepelnoizolačnú vrstvu.

Okenné otvory boli v minulosti z pohľadu tepelného úniku slabým bodom, boli teda minimalizované, čo však nebolo hygienickým nedostatkom, pretože život človeka sa odohrával prevažne v exteriéri. V súčasnosti, keď sa človek zdržiava v interiéri čoraz častejšie, sa vyvíjajú inovované konštrukcie okien, ktoré okrem estetickej stránky a dostatočnej veľkosti umožňujú to podstatné pre pasívnu architektúru teda výrazné slnečné zisky.

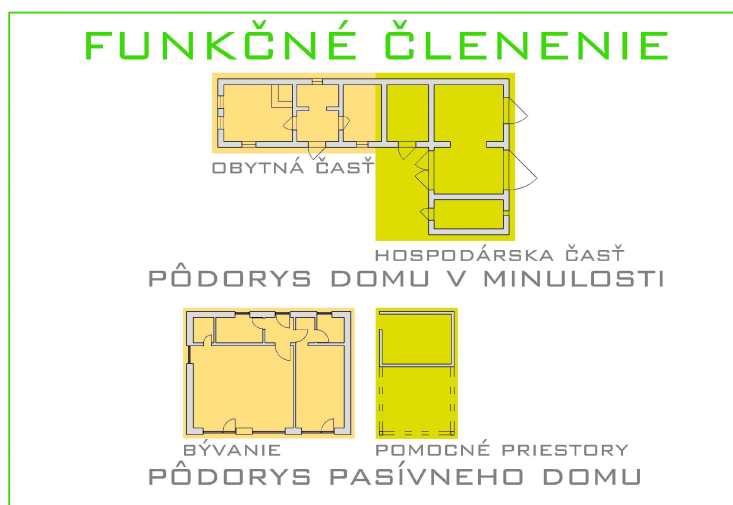

Obr.1 Okná v minu-

losti boli minimali-

zované. V súčasnosti sa v pasívnom dome využívajú slnečné zisky, okná otočené na juh sú dostatočne veľké, ostatné sú minimalizované.

Veľkosť obydľí bola v minulosti funkčne členená. Obytné priestory, ktoré boli vykurované, boli na seba funkčne naviazané tak, aby bolo možné oheň využiť na varenie a zároveň kúrenie. K obytným priestorom boli pričlenené hospodárske miestnosti, ktoré sa zvyčajne radili za sebou. Návrat k tomuto trendu je možné badať i v súčasnosti. Dom sa opäť člení na samostatné časti. Obytná časť je riešená v rámci „tepelnej obálky“ a pomocné priestory ako garáže, sklady, dielne sa dostávajú mimo tejto obálky alebo sa riešia samostatne oddelené od domu. Častým dôvodom tohto riešenia je cenová náročnosť výstavby a hlavne prevádzky.

Obr.2 V minulosti bola hospodárska časť radená za obytnou, v súčasnosti sú pomocné priestory mimo „tepelnej obálky“.

Obytná architektúra minulosti bola tiež veľmi kompaktná. Terénne úpravy boli realizované minimálne, domy boli osádzané do terénu s jeho zohľadnením, vytvárali sa kamenné podmurovky a čiastočne zapustené pivnice. Samotný tvar domu bol jednoduchého obdĺžnikového tvaru radený pozdĺžnou stranou kolmo na ulicu. Strechy boli typické pre daný región a odrážali predovšetkým funkčnosť, tvar sa prispôboval klimatickým podmienkam. Kompaktnosť a tvarová jednoduchosť riešenia stavby sú predpokladmi pre energetickú úspornosť a cestou k dosiahnutiu pasívneho domu.

Obr.3

V minulosti bola pre obytnú architektúru slovenského vidieka vždy veľmi podstatná jej funkčnosť. Zdobenie architektúry bolo riešené vyzdvihnutím toho podstatného, čelnej fasády, detailu, zdôraznením proporčnosti, gradácie, rytmu. Samotnú estetiku riešenia často vytváral krásne zhotovený remeselný detail. Museli sme prejsť zložitým vývojom, aby sme zistili, že uprednostnenie funkčnosti v architektúre pred formou je tou správnou cestou. Obdobie samoúčelných komplikovaných tvarov, výstupkov, arkierov a vikierov porevolučného „podnikateľského baroka“ máme dúfajme za sebou. Funkčnosť sa v pasívnej architektúre spolu s ekologickým cítením dostáva do popredia. V pasívnom dome je nutné zorientovať priestory čo najvýhodnejšie k svetovým stranám, rozčleniť prevádzku na obytnú a pomocnú časť, zefektívniť rozmiestnenie hygienických priestorov. S tým súvisí funkčné riešenie koncepcie vetrania, dokurovania, rozvodov vody.

Obr.4 V minulosti bola podstatná funkčnosť, zdobenie architektúry zdôrazňovalo podstatu, materiál, detail. V súčasnosti sa v pasívnom dome navracia k funkčnosti, estetiku vytvárajú kvalitné použité detaily a materiály.

Architektúra Slovenska prešla dlhú cestu a dnes opätovne zisťujeme, že ľudia v minulosti boli múdrejší. Nejde o vzdelanosť ako takú, skôr o úctu k sebe, okoliu a prírode. V minulosti viedla ľudí v tvorbe architektúry popri vzdelanosti často intuícia a tradícia. My sa k veciam stáročiami overeným vraciame zložitou okľukou. Zisťujeme, že ak chceme ísť cestou trvalej udržateľnosti, ekológie a efektívnosti, musíme

zmeniť zmýšľanie. V architektúre vznikol relatívne nový pojem- pasívny dom. Pri bližšom pohľade na to, čo pasívny dom znamená, sa vraciame k prvkom dávno overeným ako funkčnosť , kompaktnosť, dobrá tepelno-izolačná schopnosť konštrukcií, vhodné materiálové zloženie. Toto je odpoveďou na začiatku položenej otázky. Pasívna architektúra má svoje miesto na Slovensku aj vzhľadom na históriu obytnej architektúry u nás.

1. Literatúra

- (1) LIPTAY, J., LIPTAYOVÁ, Z., *Máme chalupu*. Bratislava- Vydavateľstvo Obzor, 1986
- (2) Internet